

ȘERBAN PAPACOSTEA, *Românii în secolul al XIII-lea. Între cruciadă și Imperiul Mongol*, București, 1993, 188p.

Studiile și articolele cunoscutului istoric Șerban Papacostea se completează cu această nouă lucrare ce aduce informații inedite pentru o perioadă care comportă încă multe necunoscute pentru istoria poporului român. Documentația vastă și analiza profundă a izvoarelor epocii dar și a lucrărilor de specialitate referitoare la situația politică din secolul al XIII-lea în Europa răsăriteană și care are influență și asupra teritoriului nord-dunărean au fost posibile așa cum arată autorul în *Introducere* și datorită unei burse de cercetare în Germania efectuată în anul 1981.

Secolul al XIII-lea, așa cum subliniază autorul, este o perioadă de tranziție pentru români, aceea de la formele politice tradiționale (cnezatele și voievodatele care au avut o existență îndelungată și fuseseră create și sub influența populațiilor migratoare venite dinspre stepele asiatică) la formarea statelor feudale românești de sine stătătoare. Această tranziție s-a petrecut în contextul politic al impactului dintre două zone de influență extreme - Occidentul prin cruciate și Orientul prin invazia Imperiului Mongol. Cruciatele organizate din inițiativa papalității au avut ca implicații o adevărată revoluție politico-geografică, anume slăbirea Imperiului Bizantin și urmările acestui fenomen, apariția unor noi state cum ar fi Imperiul Latin, statul vlaho-bulgar al Asăneștilor și apoi Regatul Maghiar.

Ațiunile acestor puteri, în special ale regalității maghiare s-au constituit într-o dublă ofensivă - una predilect teritorială și una ideologică, Ungaria transformându-se într-un bastion oriental al răspândirii catolicismului. Această acțiune spirituală este coordonată de la Roma prin persoana activului papă Inocențiu al III-lea, care se străduiește să integreze ansamblul de state din Europa Răsăriteană în formula ideologică a Apusului catolic.

Toate aceste fenomene s-au repercutat asupra populației românești care, aflată în postura de a se adapta noilor condiții istorice, se manifestă ca entitate de sine stătătoare încercând să-și mențină atât libertatea teritorială cât și opțiunea confesională. Procesele care au loc în societatea românească în această direcție sunt bulversate de marea invazie mongolă. Ofensiva maghiară se diminuează prin decăderea puterii statale datorată atacurilor mongole și statul românesc extracarpatic ia naștere în tocmai aceste condiții. Aceasta este ideea centrală a lucrării și aceste concluzii ale autorului sunt însoțite de exemplificări documentare care vin să întregescă informațiile asupra procesului politic în interiorul și exteriorul munților Carpați.

Tot secolul al XIII-lea înseamnă pentru zona în discuție și pentru populația românească, în special, o mai exactă cunoaștere materializată prin menționarea în cronicile apusene. Este ceea ce autorul numește într-un subcapitol din ultima parte a cărții *Problema românească în secolul al XIII-lea - românii și spațiul românesc în conștiința europeană*, arătând în final, după enumerarea unora dintre cele mai importante cronici și documente referitoare la români că "publicul cultivat european avea o seamă de cunoștiințe cu privire la români și la spațiul românesc nord-dunărean".

Deși în lucrarea avută în atenție nu este analizată și situația populației de la răsărit de Carpați, și probabil că nu a fost în intenția autorului acest lucru, ni se pare demnă de subliniat concluzia din finalul intitulat *Problema românească în secolul al XIII-lea*. Acesta este un corolar

al întregului excurs și de fapt și concluzia sintetică la care a ajuns istoricul și anume că importantă a fost întemeierea Țării Românești stat de unde apoi se va da un impuls al dezvoltării românismului ca dovadă a unui înalt grad de înțelegere a unui interes etnic comun. Acest interes s-a manifestat de către noul stat prin încercarea de a atrage în sfera sa de cuprindere românii din interiorul arcului carpatic și de la răsărit de Carpați. Din acest punct de vedere nu considerăm exagerată afirmația autorului conform căreia întemeierea Țării Românești a asigurat tranziția de la etnic la națiune, punând bazele viitoarei națiuni românești.

Pentru cercetătorii care se ocupă de această perioadă a istoriei românești, cartea este un valoros instrument de studiu și întregeste opera istoricului alături de alte lucrări care au în analiză momentul cristalizării politice în teritoriile românești. Lucrarea de față este cu atât mai valoroasă cu cât își propune să sintetizeze fenomene și procese politice petrecute de-a lungul unui secol și în general al unei perioade puțin cunoscute, din motive obiective, din istoria noastră. Chiar dacă nu toți specialiștii împărtășesc ideile istoricului Șerban Papacostea sau dacă cercetări mai noi vor infirma sau modifica concluziile volumului în discuție, acesta rămâne un model de ingeniozitate științifică.

Elena Gherman

TASHIN GEMIL, *Românii și otomanii în secolele XIV-XVI*, Ed. Academiei Române, București, 1991, 231 p.

Finalizată în 1988 și apărută după mai bine de trei ani, lucrarea cunoscutului turcolog Tashin Gemil reprezintă o necesară și de mult așteptată primă sinteză a relațiilor româno-otomane în perioada secolelor al XIV-lea - al XVI-lea, dar și un punct de plecare, autorul intenționând să continue cercetările, proiectate în încă trei volume.

Cuprinzând trei capitole, un prolog și un epilog, lucrarea părăsește cadrul îngust de tratare al relațiilor bilaterale, luând în considerare factori determinanți în desfășurarea raporturilor româno-otomane (cum a fost cel oriental, căruia i se acordă o atenție specială sau Dunărea și Marea Neagră), reinterpretează, reevaluează și pune în lumină conexiuni noi între evenimente, procese și fenomene istorice.

Se sugerează noi direcții de investigare, bazate mai ales pe cercetarea surselor turco-osmane: relațiile economice (în mod deosebit cele comerciale), deoarece aspectul economic arată autorul, a influențat într-un grad mult mai mare decât s-a apreciat până acum cursul relațiilor politice, acestea din urmă trebuind și ele uneori reevaluate, nuanțate, prin coroborarea știrilor de proveniență europeană cu cele turcești.

Evoluția raporturilor otomane a fost determinată, se apreciază, de forța presiunii otomane și de liniile directe ale politicii Porții, dar și de capacitatea rezistenței românești. Contradictorii în esență aceste raporturi n-au fost exclusiv antagonice (va trebui să renunțăm la acest mod de a privi lucrurile), cunoscând momente și chiar perioade de înțelegere și colaborare (vezi ajutorul otoman acordat lui Ștefan cel Mare în cadrul campaniei de la 1497).

Rezistența românească împotriva expansiunii otomane s-a manifestat sub forma luptei armate, bazată pe alianța cu puteri creștine, dar și apelându-se la înțelepciune și puterea banului. Era o nouă formă de rezistență, mai prudentă, dar adaptată noilor condiții internaționale, mai ales începând cu prima parte a secolului al XVI-lea.

Istoriografia românească nu a putut stabili cu certitudine dacă au existat, de la început, la baza relațiilor româno-otomane, acte scrise, dar a demonstrat că regimul de dar-ul-ahd ("teritoriul de legământ" "Casa Păcii") în care au fost incluse Țările Române le-a asigurat acestora